

Resan till Irak

I april i år reste tre av Botaniska trädgårdens medarbetare till Erbil, i den självstyrande kurdiska regionen i Irak, för att diskutera planerna på en botanisk trädgård i området. Intendent Henrik Zetterlund var med på resan.

Varför i all sin dar åker man till Irak 2007 – frivilligt?

Jo - 2006 hade Django (vår kurdiske medarbetare) varit inbjuden till en miljökonferens i Duhuk, en av den kurdiska regionens större städer. Efter fortsatta kontakter fick han veta att man var mycket positiv till en botanisk trädgård i närheten av Erbil, regionens huvudstad, man hade redan ett förslag på var den skulle ligga.

Främre orienten tillhör sedan länge ett av våra floristiskt mest intressanta områden, att vi mötts av de mest underbara, gästfria invånare under många andra resor dit gjorde saken inte mindre intressant. Vi kände att vi kunde bidra med något, kanske föregå med ett gott, non-profit exempel. Kurdistan och hela Mesopotamien är jordbrukets och trädgårdskonstens vagga och den basala kunskapen i dessa ämnen har nått oss nordbor, indirekt, genom utvandringar därifrån.

Arne Strid skötte korrespondensen med Dr. Anwar Abdullah, premiärminister Barzanis rådgivare i frågor som rör jordbruk och hållbar utveckling. Tillsammans bestämde vi att först lära känna varandras avsikter och förmågor. Så den 22 april bar det iväg. Stockholm – Erbil direkt, det finns många kurder i Sverige. På flygplatsen plockades vi upp av Sliva Hassan, en fantastisk kurdisk från Stockholm. Väl på hotellet möttes vi av Dr. Anwar som har forskat på och arbetat med jord- och skogsbruk i England och Danmark, och har sin familj i Köpenhamn.

De följande dagarna var vi upptagna med att presentera vår idé för guvernör, utbildningsminister, miljöminister, universitetets prefekt och jordbrukshögskolans rektor. Att vistas i parlamentsbyggnaden i Erbil är lätt surrealistiskt, tro inte att svenska är ett hemligt språk i dessa korridorer; talesman från Västra Frölunda, minister från Göteborg, rådgivare från Enköping och Stockholm – långpendlare med familjer just på dessa orter.

Säkerhetstänkandet är högt och man får passera murar av gigantiska L-stöd, identifiera sig för militär och passera detektorbågar innan man kommer in i offentliga byggnader. Denna del av den Kurdiska regionen befolkas nästan bara av kurder varför attentat är mycket ovanliga. De inträffar förvisso som vi blev varse efter vår hemkomst.

Vi hann också med att vara turister i Erbil (också stavat Arbil eller Irbil) eller Hawler som staden heter på kurdiska. Den 6000 år gamla staden ligger strategiskt på en hög kulle. På slättlandet nedan ligger den nya staden, här byggs frenetiskt och man får lite känsla av ”boom-town” – Dubai är förebilden för återuppbyggnaden. Nu är den gamla staden tömd på invånare och ett gigantiskt restaureringsarbete har inletts för att återupprätta denna mänsklighetens klenod.

På fredagen bar det iväg ut i fält; Dr. Anwar, Sliva, rektorn med fru, Erbils borgmästare, Stafford Clarry och hans son Argun. Från Göteborgs botaniska trädgård deltog Django Avgerinos, Gerben Tjeerdsma samt undertecknad. Stafford är en amerikansk rådgivare åt premiärministern i humanitära frågor och kom till Irak 1991 i samband med återflyttningen av amerikanska kurder. Han har förblivit den kurdiska regionen trogen sen dess och ingen känner bergsvägarna och de minerade områdena så väl som han.

Bergen i kurdiska Irak har ett väl utbyggt vägnät. Saddam lät bygga detta för att kunna utrota kurderna och kriga mot Iran. Få svenskar är varse den systematiska utrotning av kurder som Saddam genomförde under slutet av 1980-talet. Vi minns kanske giftgasattacken mot Halabja i april 1988 men praktiskt taget varje by jämnades med marken, boskapen dödades och männen deporterades till osunda områden i södra Irak. Först 1991 kunde återuppbyggnaden börja under visst amerikanskt beskydd.

Erbil ligger på 400-500 meters höjd, omgivet av bördigt jordbruksland. Mot norr och väst möter man snart en böljande stäpp. Genom djupa raviner med smältvattenfall kommer man in i de berg som gränsar mot Iran och Turkiet. När man angör de kurdiska bergen från Turkiet och Iran så är det från en högplatå på ca 2000 meters höjd men i Irak startar man från låglandet. Så vi fick uppleva medelhavsflora, buskskog med ekkratt och olika vildpistasch, tallskog, ekskog, stäpp och bergsmiljöer.

Ängarna färgades blodröda av bukettranunkel (*Ranunculus asiaticus*) och vallmo, inne i de storslagna ravinerna såg vi *Dionysia bornmuelleri*, en klippviva som bara växer här. Nära den iranska gränsen kom vi nästan upp till snön. En rik lökflora finns i dessa utforskade berg, arter av sorghyacint (*Bellevalia*), blåsvarta pärlhyacinter (*Muscari inconstictum*), storblommig knallröd tulpan (*Tulipa systola*). Tyvärr var den eftertraktade *Tulipa kurdica* under snö. Den mest avlägsna byn vi nådde var helt återuppbyggd och vi möttes av byns manliga befolkning, trakterades med te på sedvanligt vis. Natten tillbringades i en helt ny stugby ovan staden Rawanduz, här fanns restaurang, sommar-rodell och diverse andra aktiviteter. Detta projekt drivs och finansieras av en kurd från Enköping!

Följande dag var också givande. En lokal med miljontals exemplar av babylonisk iris (*Iris aucheri*) där vi kunde selektera extra fina färgformer. Vi besökte den fantastiska Shanidargrottan där man har grävt fram fyra skelett av neandertalare, en av dem var begravd tillsammans med blommor för ca 70 000 år sedan – så snacka om blomsterälskartradition! Vi körde vidare mot staden Barzani som är centrum för klanen med samma namn. Här har rått jakt- och avverkningsförbud i generationer så landskapet var sagolikt vackert. Väl i Barzani besökte vi Mustafa Barzanis grav, en plats som har ett enormt symbolvärde för alla kurder. På den ytterst enkla graven var planterat babylonisk iris och *Bongardia* – vilda blommor från Kurdistans berg.

Den sista dagen avslutade vi diskussionerna med Dr. Anwar. En botanisk trädgård i Erbil bör ta fasta på regionens betydelse för jord- och trädgårdsbruket, den historiska aspekten ger ett trädgården en världsunik position. Dr. Anwar framförde den kurdiska identiteten och ville vidare ha anläggningar som rosarium, fjärlsträdgård, arboretum, nyttoträdgård, kryddträdgård, perenner, barnträdgård, inhemska blommor och lökar samt service i form av besökarcentrum, café och plantskola.

Platsen för trädgården ligger ett par mil från Erbil längs vägen mot Sulaymaniya, ett hänförande vackert kull-landskap med rik flora och artesiskt vatten som tränger upp med självtryck om man borrar i marken.

Vi enades om att vad Göteborgs botaniska trädgård främst kan bidra med är kunskap och kontakter, att upprätta ett prokurdiskt nätverk i Sverige, utbilda en chefsträdgårdsmästare i Göteborg och Erbil, biträda i designarbetet, bjuda in en kurdisk delegation till Sverige. Detta skulle vara ett första steg.

Skulle vi vara framgångsrika i denna fas så blir nästa steg att försöka uppbbringa svenskt bistånd till någon av byggnaderna i trädgården samt gemensamt med Erbil försöka utöka intresse och finansiering till EU-nivå. Som ett tredje steg ser vi vår betydelse i det framtida skötsel- och utvecklingsarbetet.

För att projektet skall vara framgångsrikt krävs att de svenska biståndsorganen fr. a. SIDA är välvilligt inställda till våra planer och nu får vi ge oss i kast med att försöka övertyga dessa institutioner. Den tyska motsvarigheten till SIDA kommer inom kort att investera 12 miljoner euro i ett projekt som består i att utbilda jordbrukare.

Sverige står väldigt högt i kurs i den kurdiska regionen på grund av det stöd vi givit genom asyl och bistånd under de svåraste åren. Men, frågade sig samtliga svenskkurder vi mötte, varför visar Sverige inget intresse nu under uppbyggnadsfasen? ”Det enda svenska myndigheter vill diskutera nu är flyktingfrågan – hjälp oss med uppbyggnaden så kommer flyktingarna att återvända.”

Kurderna har inga vänner annat än bergen sägs det. Om någon av läsarna har en idé om hur vi skall nå fram med våra intentioner så hör av er – låt oss bevisa motsatsen.

Henrik Zetterlund, henrik.zetterlund@gotbot.se